

Roelsgaard og dens Beboere.

Af Læge CHRISTEN ROELSGAARD

PAA DEN BAKKEØ, der mod Øst begrænses af Lundfjord, mod Syd af en Dalsænkning mellem Tømmerby og Lill Sogne, mod Nord af Engstrækninger, der ved Hole Bakke drejer ud i den lavt liggende Kæret og vesten Bjerget, der danner Grænsen mod Vest, ligger Landsbyerne Lund og Bjerget med Lill Kirke.

Paa Bakkeøens sydvestlige Bakkskrænt ligger Gaarden *Roelsgaard* ved Foden af Bakken, der her fra gl. Tid hedder Roelsgaard Bakke. - Da de nye Amtsveje blev anlagt i Amtmand Fayes Dage kom Landevejen til at gaa lige vest for Gaarden; før den Tid gik den i en Bue syd og øst om Gaarden. - Da senere i 70'erne den stejle Roelsgaard Bakke maatte skæres igennem for at gøre Landevejen mere fremkommelig, blev der af Fylden fra Bakken lavet en "Dæmning" ned til den lavere liggende Del, og denne Dæmning i Forbindelse med senere Beplantning af dens Skraaning og Anlæg af Haven mellem Gaarden og Landevejen byder nu et godt Læ for Vestenvinden, som i tidligere Tider har suset gennem Gaarden, der oprindeligt er en gammel Parallelgaard med ret stor Afstand mellem Raaling og Lade-Staldbygning.

Gaarden har ligget her i mange Aarhundreder, er nævnt 1458 og 1460 - Roldez-jordt, 1483 Rolsgaardt (De ældste danske Archivregistraturer). Den var i mange Aar en adelig Sædegaard, der ejedes af den adelige Slægt, Griis. - 1538 boede her Anders Griis og efter ham Sønnerne Palle og Vogn Griis og derefter sidstnævntes Søn Vogn Vognsen Griis, senere dennes Broder Anders Griis, der døde ca. 1650, stærkt forgældet. Gaarden blev derefter overdraget til Jens Vognsen Munk, Søn af Vogn Krag paa Næsgaard, Ø. Svenstrup Sogn (om Familien Griis se Hist. Aarbog for Thisted Amt 1936: P. Rønn Christensen, Adelspersoner og Selvejrbønder omkring 1537-1660). 1662 blev Roelsgaard solgt til en Bonde, Anders Poulsen fra Klim, der bebor den 1685, men Gaarden er da bortskødet til Ole Pedersen og J. Ladegaard. - Kort Tid efter er den overtaget af Enevold Berregaard til Kølbygaard, der i den Tid købte en Del Jordegods bl. a. Vesløsgaard 1702, og *Roelsgaard* var derefter Fæstegaard under Kølbygaard i ca. 100 Aar.

¹⁵/₇ 1717 bortfæstedes *Roelsgaard* af Hartkorn 5 Tdr. 1 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. med tilliggende Vejrmølle 2 Skp. 2

Fdk. til Peder Pedersen, født i Arup. Vilkaar: bl. a. "at han ægter Enken, Maren Thorsdatter, som bor paa Stedet".

¹⁰/₁₁ 1728 bortforpagtedes *Roelsgaard* til Povl Nielsen, barnefødt i Løgstør; han skal betale alle kgl. Skatter og i Landgilde og Arbejdspenge aarlig til Hosbunden ti Rigsdaler samt ægte Enken paa Stedet, Maren Thorsdatter.

1741 dør Povl Nielsen i Roelsgaard, 53 Aar, og man farer nu i Kølbygaards gamle Fæsteprotokol for at se, om Maren atter for 4. eller maaske 5. Gang skal til Brudeskamlen med en ny Fæster. - ²/₆ 1741 Fæstebrev til Laurs Jensen, Maren Thorsdatters Søstersøn i Roelsgaard, Vilkaar: bl. a. give Maren Thorsdatter Aftægt, hun skal have Øverstestuen, 2 Tdr. Rug, 2 Tdr. Byg m. m. Maren er aabenbart bleven for gammel til atter at indtræde i Ægtestand. 1746 dør Maren Thorsdatter.

1749 dør Laurs Jensen, 50 Aar gl. - Han var ⁴/₁₀ 1729 coupoleret med Anna Thomasdatter af Lund.

1755 ¹⁶/₆ Fæstebrev til Jens Laursen, der vel har været Laurs Jensens Søn. Naar Fæstebrevet først er udstedt 6 Aar efter Faderens Død, er Aarsagen den, at Sønnen først da er bleven fuldmyndig, og Moderen har vel staaet for Gaarden til dette Tidspunkt. - Anna Thomasdatter døde Decbr. 1759, 56 Aar gl. - Den unge Jens Laursen klarede sig ikke ret længe; allerede 1758 maatte han forlade Gaarden paa Grund af en Gæld paa 36 Rigsdaler.

1758 ²⁰/₅ Fæstebrev til Mads Pedersen i Roelsgaard.

1787. Frederik Berregaard til Stamhuset Kiølby- og Vesløsgaard, Hans Kngl. Maj estæts Kammerherre kiender og herved tilstaaer at have stæd og fæst, ligesom ieg og herved stæder og fæster til Niels Pedersen fra Østerild, der har været Ladefoged paa Vesløsgaard, den Gaard paa Vesløsgaards Gods i Lill Sogn, Roelsgaard kaldet, tilligemed den derved værende Veiermølle, som Mads Pedersen sidst i Fæste havde og af Armod kvitterede, hvilken bemeldte Gaard og Veiermølle, som udi Landmaalingens nye Matricel er ansat for Jordskyld 5 Tdr. 1 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. og Mølleskyld 2 Skp. 2 Alb., forn'te Niels Pedersen med sin tilliggende Ejendom Ret og Rettigheder i Fæste og Brug hans Lifstid maa have, nyde og beholde paa de Conditioner 1) at han sætter Gaardens Huse og Bygninger saavel som Møllen og Malerværket i god og forsvarlig Stand og samme derefter vedligeholder. 2) Jorden og Ejendommen lovlig dyrker og omgaas og ikke til nogen Upligt bruger. 3) Betaler alle Kngl., ordinaire og extraordinare Skatter og Paabud, som nu er eller herefter maatte paabydes, i rette Tiide. 4) Svarer til hvert Aars Martini af Gaarden og Veiermøllen Landgilde og Arbejdspenge 10 Rdl. 5) Hans Hosbonde og dessen Fuldmægtig bliver han hørig og lydig og overalt retter sig efter Hds. Kongl. Majestæts Lov og Forordninger. 6) Hvad som udi og ved Gaarden og Møllen findes beholder han til Erstatning for Bygfald og Besætning. Mads Pedersens paadragne Restancer til Juli Qvartal 1783 inclusive tilligemed Landgilden samme Aar er han befriet for ligesom og for Indfæstnings Svarelse. Dette til Bekræftelse under min Haand og Segl. Kiølbygaard, d. 12te Januar 1787.

Fr. Berregaard.

Som ovennævnte Fæstebrev viser, overtog Niels Pedersen *Roelsgaard* i Fæste 1787. - I 1803 dør Niels Pedersen, 60 Åar gl., efterladende Enke, Maren Nielsdatter, 46 Aar, og deres 3 Sønner: Peder, 17 Aar, Niels Christian, 8 Aar, og Anders, 2 Aar.

Af Skifteforretningen fremgaar, at der var Indtægt 267 Rigsdaler 1 Mark 4 Skilling, Udgift 215 Rigsdaler 5 Mark 5 Skilling.

Enkens Lavværge var Bolle Henriksen af Nørklitte, Børnenes Lavværge var Christen Pedersen af Østerild.

Af Bøger fandtes: Müllers Huspostil og Pontoppidans Collegium.

Nu sker det nogle Aar senere, at Sønnen i Vabesgaard, Christen, Søn af Selvejer Christen Møller, kommer hjem fra Kongens Tjeneste med "en gal Knæ" og haltede lidt. - Datteren i Vabesgaard, Christens Søster, var ved samme Tid bleven Enke i Gaarden Græsbøll; denne magre Hedegaard kunde hun ikke drive uden en Mand. De fik det da saadan "stelt an", at Marens Søn, Peder, giftede sig med Christens Søster i Græsbøll og overtog den Gaard; fra dem nedstammer Familien Græsbøll, afd. Købmand P. Græsbøll i Frøstrup var en Sønnesøn. Til Gengæld skulde saa Christen Christensen i Vabesgaard gifte sig med den betydelig ældre Maren i Roelsgaard. Saaledes kom der Mand i begge Gaarde. - Det skete i 1809. - I de forløbne 6 Aar siden Mandens Død havde Maren faaet Tilladelse til at blive ved Gaarden, som hun drev ved Hjælp af den voksne Søn, Peder.

Kort Tid efter købte Christen Roelsgaard, som han nu kaldes, *Roelsgaard* og blev Selvejer. -

Skøde ²⁷/₆ 1810 fra F. K. og N. Skønau til Christen Christensen i Roelsgaard, Hartkorn 5 Tdr. 1 Skp. 2 Fdk. 2 Alb., med Vindmølle Hartkorn 2 Skp. 2 Alb. Prisen var 1375 Rigsdaler. - Chr. Roelsgaard laante 900 Rigsdaler af Enkekassen mod Pant i Ejendommen. Gaardfæster Niels Pedersen og Maren Nielsdatters 2. Søn, Niels Christian, blev gift med Karen, en Datter fra Gaarden Rottbøl, Kæret i Lild Sogn. De boede i en Gaard paa Toppen af Bjerget Bakke. Fra dem nedstammer en Slægt, der for en Dels Vedkommende har taget Navnet Roelsgaard. Den 3. Søn, Anders, boede senere i Han Herred (Roelsgaard i Attrup m. fl.).

I de 37 Aar, Christen Roelsgaard sad som Gaardmand indtraf jo de for Landbruget vanskelige Aar under Statsbankerotten, og det skal ogsaa have været Økonomisk set vanskelige Aar for ham. Han solgte noget Markjord til Naboen, Lars Drejer, og solgte ogsaa en Eng i Nærheden af Holegaard, Torpeleng. -

Han skal have brugt Knæbukser med Sølvknapper, og der ligger endnu paa Loftet i Roelsgaard Resterne af hans Ridesaddel.

Hans Brødre var Jacob Kvolsgaard i Kvolsgaard (Lill Sogn) og Ejeren af Vabesgaard. I 1833 døde Chr. Roelsgaards Hustru, Maren Nielsdatter, 76 Aar. - I 1835 giftede han sig med Peder Johansens Enke fra Vesløs Mark, der havde en mindre Ejendom øst for Vesløs Kirke. - Tilgangsliste til Lill Sogn: 1835 ³⁰/₄ Ane Marie Jensdatter fra Vesløs, gift med Christen Roelsgaard, ⁴/₅, Rebekka Pedersdatter, 14 Aar (Datter af Ane Marie), ¹⁷/₅ Maren Kirstine Jensdatter. - Med disse 3 Kvinder kommer den Slægt til *Roelsgaard*, der siden har boet der.

I 1846 dør Christen Roelsgaard, 73 Aar gl. og faa Dage efter dør Steddatteren, Rebekka, om Aftenen efter at de havde været i Thisted og gjort Indkøb til Chr. R.s Begravelse. - Rebekka skal have været forfalden til Brændevin, som man jo i de Dage selv fabrikerede paa Gaardene. "Du lægger mig i Graven, Bekka", skal Chr. Roelsgaard tidt have sagt til hende. - Maren Kirstine (Stin), der fulgte med Ane Marie til Roelsgaard i 1835 var hendes første Mands Broderdatter, hendes Fader var Gmd. Jens Mand i Arup.

²¹/₁₁ 1847 coupleredes Chr. Roelsgaards Plejedatter, Stin, og Jeppe Thomsen, der i flere Aar havde tjent i Gaarden. Jeppe var fra Øsløs (Morbroder til Johan Skjoldborg).

²²/₁₀ 46 tillades det, at Møllerskylden 2 Skp. 2 Fdk. maa udgaa af Pantet. Det var nok paa dette Tidspunkt, at Vindmøllen, der laa syd og vest for Gaarden, blev nedrevet.

¹³/₁ 1849 blev Pantet til Enkekassen udbetalt.

Christen Roelsgaard Enke, Ane Marie, døde i Begyndelsen af Januar 1849. - Gaarden gik derefter over til Stin i Ægteskab med Jeppe Thomsen, der overtog den ²⁷/₁ 1849. Jeppe og Stin var begge meget dygtige Mennesker, der havde god Fremgang i deres Bedrift. - Jeppe Roelsgaard byggede Østerhus, der rummede Faaresti, Gæstestald, 2 Vognrum, Huggehus m. m. og byggede Kvist til Stuehuset. Han lod grave Grøfter omkring Engene, hvilket forbedrede Vegetationen i høj Grad. - Der var en Dam nær ved Gaardens sydvestlige Hjørne; den lod han opfylde, ligesom han desværre ogsaa nedrev Storkereden, der fra gl. Tid var paa den vestre Ende af Staldbyggn., idet han nok paastod, at Storkene foregreb sig paa hans Ællinger. - Vi prøvede i mine Drengaar at faa Storkene tilbage, men skønt en indbydende Rede blev anbragt, kom der kun en enkelt paa Visit; det var vel Hævn fra Storkenes Side, eller var det Dammen, de savnede? Jeppe har næppe været nogen poetisk Natur. - Men han var en god Ægtemand, og han tog sin Svigermoder i Huset og gav hende ifølge Kontrakt Aftægt paa Gaarden hendes Levetid. Hun var Enke efter Gaardejer Jens Mand i Arup og havde overdraget sin Gaard til Jens Markussen, der skulde giftes med den ældste Datter, Ane, efter hendes Forældres og Jens Markussens Beslutning; hun vilde imidlertid ikke have ham, da det kom til Stykket, men da havde han faaet Papirer paa Gaarden. Saa den fortalte i al Fald de gamle i Slægten. - Svigermoderen, Mette Christensdatter, fik et godt Hjem i Roelsgaard fra 1853 til hun døde 1877 94 Aar gl. - De sidste Aar Jeppe Roelsgaard levede, var han svagelig, men fra Bakken ovenfor Gaarden kunde han overse Markerne og holde Øje med Arbejdet dér.

Han døde af Brystsyge i 1867, 56 Aar gl. - Der var i Ægteskabet 3 Børn, Ane Marie, der døde i 1851, et Par Aar gl., Ane Marie, født ²³/₁₀ 51, død ⁷/₇ 71 og Christen født ²¹/₂ 55, død ²⁸/₁₂ 71; de to sidste døde ligesom Faderen af Brystsyge.

Stin i Roelsgaard styrede nu Gaarden i mange Aar ved Hjælp af en Forkarl eller Bestyrer. Hun var født ³⁰/₁₁ 1815, Datter af Gaardejer Jens Mand i Sønder Arup, blev konfirmeret 1830 med "udmærket god af Kundskab og Opførsel" (den eneste af de 6 Piger, der samtidig blev konfirmeret, der har faaet denne flotte Karakter). Hun var en velbegavet Kvinde og en myndig Leder af sin Gaard. -

Store Sorger ramte hende, først Mandens Død og faa Aar efter de voksne Børns Sygdom. Da hendes Datter var død i Juli 71, og Sønnen paa det Tidspunkt skrantede, fik hun Lov til af sin Søster og Svoger, Gaardejer i Arup Anders Christensen og Hustru, Maren, at faa deres ældste Datter hos sig i Skoleferien til Trøst og Opmuntring. Men da Ferien var forbi, vilde hun meget nødig give Slip paa hende. Efter egen fri Vilje blev saa Søsterdatteren hos hende i Datters Sted. - Smitte var der ingen, der tænkte paa i de Tider, ellers skulde man jo nok synes, det var et voveligt Foretagende at tage en ung Pige paa 13 Aar ind i de af Brystsyge inficerede Omgivelser (Sønnen døde 1/2 Aar senere). Men det gik godt; der har ikke siden været tuberculøse Sygdomme i Gaarden.-

Plejedatteren Anine Kirstine Christensen, kaldet Stin, var født ¹⁵/₅ 58. I Roelsgaard henlevede hun sin Ungdomstid som eneste Datter, lærte at bestille noget, malkede og hjalp i Huset sin Plejemor, Mor, som hun altid kaldte hende. Derimod gik hun aldrig med i Markarbejdet. Der blev holdt en voksen Pige, desuden var der 2 voksne Karle og en konfirmeret Dreng foruden extra Mandskab i Højbjergning og Høst. Der blev baade køret Smør, brygget, bagt og slagtet, hvilket altsammen paahvilede Kvinderne i Gaarden, foruden Pasning af Høns, Ænder og Gæs. Kalvene skulde have Mælk, Grisene (der var ikke saa mange den Gang) skulde ogsaa have Æde. - Livet gik sin rolige Gang med Flid og Nøjsomhed.

Gl. Stin i Roelsgaard og Forfatteren.

I 19 Aars Alderen var Mor et Aar i V. Kjeldgaard, hvor hun lærte Mejeri og Husholdning hos Madam Kronborg. - I 1880 ²⁶/₁₁ blev Far og Mor gift og overtog Driften af Gaarden, der først nominelt gik over til dem

ifølge Arveskøde ved Bedstemors Død. - Jeg husker jo kun Bedstemor i Roelsgaard som gammel Kone paa Gaarden. - Gl. Stin i Roelsgaard blev hun altid kaldt i min Barndom til Adskillelse fra Mor, der ogsaa hed Stin. Hun sad i mine Drengaar flittig ved Rokken, mens hun af og til puslede om og vuggede den mindste. De sidste Aar, hun levede, gik hun i Barndom og talte om gamle Mennesker og Forhold, ingen mere kendte. Jeg, der var opkaldt efter hendes afdøde Søn, var alle Dage hendes Yndling; jeg mindes hvor mildt hun altid saa paa mig. Ældre Folk, der havde arbejdet under hende, omtalte hende altid med stor Respekt og Hengivenhed. Hun døde ¹³/₃ 1900, 84 Aar gl.

Fader hed Jens Peter Nielsen, var født ²⁰/₁₁ 1855, Søn af Gaardejer Niels Nielsen, der ejede den yderste Gaard i Nørklit. Vi Børn blev døbt med Navnet Roelsgaard til Efternavn, og Fader, der altid blev kaldt Jens Peter Roelsgaard antog Navnet ifølge Bevilling omkring Aarhundredskiftet. Mine Forældre levede et langt og lykkeligt Samliv i 61 Aar. I øvrigt er det ikke Meningen at give en Levnedsskildring af Far og Mor ved denne Lejlighed. Fader døde ²¹/₁ 1942, Moder ²³/₉ 43. En Del Aar i Forvejen i 1929 havde min Broder, Niels Roelsgaard, født ⁹/₁₀ 97 overtaget Gaarden, og mine Forældre flyttede ind i Aftægtslejligheden.

Det er omtalt, at Christen Roelsgaard frasolgte et mindre Markareal og Torpeleng; ellers ved jeg ikke af, der er frasolgt Jord, før Staten i 1932 exproprierede Klitarealet til Beplantning. Det var et Areal paa 55 Hektar, beliggende sydvest for Gaarden Myrup, og som næsten gik ud til Vesterhavet, mod Syd grænsede det til Hjørdemaal Sogn. Udover nogle faa Læs Lyng og Fladtørv aarligt gav Arealet ikke Ejeren noget Udbytte.

Gaardens nuværende Størrelse er 55 Hektar, deraf er 35 Ager og Eng og 20 Hede. Den gamle Agermark har fra gl. Tid Navnene: Toft, Nedre Fejland, Over Fejland, Skjøn, Hønsager, Næsager, Næsagerholm; Engene: Kaast, Damskær og Langholm. Engene er nu dræned og delvis opdyrkede. - Besætningen er nu foruden Svin 16 Køer, 24 Ungkreaturer og Kalve, en halv Snes Faar, 6 Heste og Plage.

I 1931 byggede min Broder, den nuværende Ejer, ny Stald, idet han nedrev Østerhuset og opførte Stalden paa dens Grund. I øvrigt er Bygningerne gamle, men i Tidens Løb er det indvendige fornyet. I Faders Tid blev der bygget til Ladens Østre Ende, ligesom han fornyede det meste af Lade- og Staldbygningen indvendig. I 1895 byggede han Husmølle paa Laden, nu nedrevet. Ogsaa Stuehuset er forandret betydeligt og tilbygget Aftægtsbolig, men endnu er der Rester af Udskud, der er ældgammelt.

Det Hjem, der var mit, og som siden blev dit,
det laa paa den selvsamme Plet.
Dens Kampestenstrappe med Tiden blev slidt,
her kom og her gik én saa let!
Paa Gaardspladsens Grønning vi tumled' i Leg
fra Morgen til Solen gik ned.
Og Aarene gaar
og Minderne faar
for stedse et blivende Sted.
(Anders Roelsgaard)

(Kilde: Historisk Årbog for Thisted amt 1950, side 3-14)